

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
ABU RAYHON BERUNIY NOMIDAGI
URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI**

**“TASDIQLAYMAN”
Abu Rayhon Beruniy nomidagi
Urganch davlat universiteti rektori v.v.b.
S.Xodjaniyazov**

“22” 06 2025 yil

S.Xodjaniyazov

**ZOOGEOGRAFIYA
FANINING O'QUV DASTURI**

Bilim sohasi: 500000 – Tabiiy fanlar, matematika va statistika
Ta'lim sohasi: 510000 – Biologik va turdosh fanlar
Ta'lim yo'nalishi: 60510100 - Biologiya (turlar bo'yicha)

Urganch – 2025

Ushbu o'quv dastur bakalavrning 60510100 - Biologiya ta'lim yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti tomonidan tuzilgan.

Fanning o'quv dasturi Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universitetida ishlab chiqildi.

Mazkur o'quv dastur Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti kengashining 2025-yil "28" 06 dagi 11-sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan.

O'quv ishlari bo'yicha prorektor S.U. Xodjaniazov

O'quv uslubiy boshqarma boshlig'i: G.R. Matlatipov

Mazkur o'quv dastur "Tabiiy va qishloq xo'jaligi fanlari" fakulteti Kengashining 2025-yil "24" 06 dagi yig'ilishida muhokama qilinib, tasdiqlash uchun tavsiya etilgan. (11-sonli bayonnomasi).

Tabiiy va qishloq xo'jaligi fanlari fakulteti dekani: J.Sh. Ruzimov

Mazkur o'quv dastur "Biologiya" kafedrasining 2025-yil "23" 06 dagi yig'ilishida muhokama qilinib, tasdiqlash uchun tavsiya etilgan (2-sonli bayonnomasi).

Biologiya kafedrasining mudiri: Z.R. Tajiyev

Fan/modul kodi	O'quv yili	Semestr	ECTS – Kreditlar	
ZB 304	2025-2026	5	4 kredit	
Fan/modul turi	Ta'lim tili		Haftadagi dars soatlari	
Tanlov	O'zbek/rus		4 soat	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Zoogeografiya	60	60	120
2.	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Zoogeografiya fanini o'qitishdan maqsad biologiya mutaxassisligi talabalariga hayvonot olamini yer yuzida tarqalishini, biosferada tutgan o'rnini, arealini, fauna haqidagi ma'lumotlar bo'yicha bilim berishdan iborat.</p> <p>Fanning asosiy vazifasi hayvonlarning zoogeografik va ekologik xususiyatlari, ularning suv muhiti va quruqlik bo'ylab tarqalish qonuniyatlari, fauna va uning tarkibiy qismlari – elementlari, strukturalari, genezisi, areallar va ularda hayvonlarning tarqalish xususiyatlari, Dunyo okeani faunistik zonalari, zoogeografik olamlar, regionlar va oblastlar, endemik va relikht hayvon turlari haqidagi bilimlarni oshirishga qaratilgan.</p> <p>Zoogeografiya fani hayvonot olamini o'rganishda nazariy va amaliy masalalarni hal etib, biologiyaning ayrim yo'nalishlarini rivojlanishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi.</p>			

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Zoogeografiya faniga kirish. Zoogeografiyaning rivojlanish tarixi.

Zoogeografiya kursining maqsadi, vazifalari, biologik fanlar tizimida tutgan o'ri. Fanning rivojlanish tarixi, tarixiy bosqichlari va uning rivojlanishiga xissa qo'shgan olimlar. O'zbekistonda zoogeografiya borasida tadqiqotlarning rivojlanishi.

2-mavzu. Biosfera va uning tarkibi

Biosfera haqida tushuncha. Biosfera haqida hozirgi zamon ilmiy qarashlarining shakllanishida V.I. Vernadskiyning roli. Hayvonlarning biosferada tarqalishi va yashash muxtlari. Dengiz va okeanlarda hayvonlarning tarqalishi. Chuchuk suv xavzalarida hayvonlarning tarqalishi. Quruqlikda hayvonlarning tarqali.

3-mavzu. Areal haqida ta'limot asoslari

Areal haqida tushuncha. Arealni xaritalash uslublari. Tur arealining shakli va hajmi. Areal doirasida turning tarqalish qonuniyatlari. Turning geografik va topografik jihatdan bo'linishini belgilovchi omillar. Areal tiplari va ularga xos xususiyatlar. Areallarning xosil bo'lish sabablari. Areallarda hayvonlarning tarqalishi va tur arealini o'rganishning ahamiyati.

4-mavzu. Fauna haqida ta'limot asoslari

Fauna haqida tushuncha. Dengiz faunasi. Chuchuk suv faunasi. Tuproq faunasi. Quruqlik asosiy landshiflari faunasi va ularning o'ziga xos xususiyatlari. Fauna tarkibi. Endemizm. Fauna yoshi va genezisi. Paleoendemlar va neoendemlar. Endemlarning hosil bo'lishi uchun zarur shart-sharoitlar. Faunada turlar soniga ekologik omillarning ta'siri. Faunaga antropogen omillarning ta'siri.

5-mavzu. Yer sharining zoogeografik oblastlari va kichik oblastlari.

Qiyosiy zoogeografiya. Hayvonlarning yashash sharoitining mavjudligi va ularning geografik tarqalishi. Yashash joyi va biotsikl. Faunistik oblastlar to'g'risida tushuncha. Faunistik oblastlarni geografik jihatdan taqsimlanishi.

6-mavzu. Dengizlar zoogeografiyasi. Dunyo okeanini zoogeografik jihatdan bo'linishi.

Dunyo okeanini litoral faunistik oblastlari. Dunyo okeanini pelagial faunistik oblastlari. Tropik, Boreal va Antiboreal regionlar.

7-mavzu. Quruqlik zoogeografiyasi. Quruqlikning zoogeografik jihatdan bo'linishi.

Paleogeoy va Arktogeoy faunistik olamlari. Neogeoy va Notogeoy faunistik olamlari. Yangi Zelandiya, Avstraliya, Polineziya, Neotropik, Efiopiya, Madagaskar, Xindo-Malayya va Golarktik oblastlar. Har bir olam va oblastlarni kenja hududlarga bo'linishi, hududi va chegarasi. Turlar soni, endemiklari, xarakterli turkum va oilalari. Boshqa faunistik oblastlarni bir-biri bilan qarindoshlik darajasi.

8-mavzu. Dunyo faunasiga antropogen ta'sir va uning oqibatlari.

Hayvonlarning kamayib ketish sabablari. Kamayib ketgan hayvon turlari va ularning zoogeografik tarqalishi.

9-mavzu. Hayvonot olamini muhofaza qilish. Hayvonlarni muhofaza qilish chora tadbirlari. Qo'qixonalar, buyurtmaxonalar, milliy bog'lar, o'rmon xo'jaliklari. Qizil kitob va unga kiritilgan hayvonlar. O'zbekiston qizil kitobiga umurtqali hayvonlar turlari.

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Hayvonlar tarqalgan areallarini xaritalash usullari. Turli materiklarda tarqalgan ayrim sutemizuvchi hayvonlarni kontur xaritaga tushirish.

2. Mahalliy faunaga mansub endemik hayvonlarni kontur xaritaga tushirish va zoogeografik tarqalishini o'rganish.

3. O'zbekiston umurtqali hayvonlarini kontur xaritaga tushirish va zoogeografik tarqalishini o'rganish.

4. Dunyo okeani litoral faunistik zonasi oblastlarini hayvonlarini kontur xaritaga tushirish, zoogeografik tarqalishini o'rganish va endemik hayvonlarini ro'yxatini tuzish.

5. Dunyo okeani pelagial faunistik zonasi oblastlarini hayvonlarini kontur xaritaga tushirish, zoogeografik tarqalishini o'rganish va endemik hayvonlarini ro'yxatini tuzish.

6. Paleogeoy faunistik olami oblastlarini hayvonlarini kontur xaritaga tushirish, zoogeografik tarqalishini o'rganish va endemik hayvonlarini ro'yxatini tuzish.

7. Arktogeoy faunistik olami oblastlarini hayvonlarini kontur xaritaga

<p>tushirish, zoogeografik tarqalishini o'rganish va endemik hayvonlarini ro'yxatini tuzish.</p> <p>8. Neogeoy faunistik olami oblastlarini hayvonlarini kontur xaritaga tushirish, zoogeografik tarqalishini o'rganish va endemik hayvonlarini ro'yxatini tuzish.</p> <p>9. Notogeoy faunistik olami oblastlarini hayvonlarini kontur xaritaga tushirish, zoogeografik tarqalishini o'rganish va endemik hayvonlarini ro'yxatini tuzish.</p> <p>10. O'zbekistonda tabiiy holda tarqalgan „O'zbekiston qizil kitobiga kiritilgan umurtqali hayvonlarni zoogeografik tarqalishini o'rganish, ro'yxatini tuzish va kontur xaritaga tushirish.</p> <p style="text-align: center;">IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar:</p> <p>Zoogeografiya fanidan mustaqil ishlash uchun talabalarga fan dasturida ko'rsatib o'tilgan adabiyotlarda tashqari qo'shimcha manbalar: Internet ma'lumotlari, zoologik eksponatlar va tablitsalar, zoogeografik va kontur xaritalardan foydalanish tavsiya qilinadi. Mustaqil ishlar asosan fakultativ va individual xarakterda bo'lib, talabani maxsus mutaxassisligiga bog'liq ravishda hayvonlarning zoogeografik va ekologik xususiyatlari, ularning suv muhiti va quruqlik bo'ylab tarqalish qonuniyatlari, fauna va uning tarkibiy qismlari – elementlari, strukturalari, genezisi, areallar va ularda hayvonlarning tarqalish xususiyatlari, Dunyo okeani faunistik zonalari, zoogeografik olamlar, regionlar va oblastlar, endemik va reliktlar hayvon turlari haqidagi bilimlarni oshirishga qaratilgan.</p> <p style="text-align: center;">Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:</p> <p>1. Hayvonlar tarqalgan areallar va ularning turlari. Tur arealining shakli va hajmi. Areal doirasida turning tarqalish qonuniyatlari.</p> <p>2. Fauna va uning taribi. Avtohton va allohton turlar hamda ularning tarqalishi. Endemik va reliktlar hayvon turlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari.</p> <p>3. Faunistik olam va viloyatlarni kenja hududlarga bo'linishi, hududi va chegarasi. Turlar soni, endemiklari, asosiy turkum va oilalari.</p> <p>4. Dunyo okeanini litoral va pelagial faunistik oblastlari hayvonlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari. Tropik, Boreal va Antiboreal regionlar hayvonlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari.</p> <p>5. Paleogeoy va Arktogeoy faunistik olamlari hayvonlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari.</p> <p>6. Neogeoy va Notogeoy faunistik olamlari va Yangi Zelandiya oblasti,</p>
--

<p>hayvonlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari.</p> <p>7. Avstraliya, Polineziya, Neotropik oblastlar hayvonlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari. Efiopiya, Madagaskar, Xindo-Malayya va Golarктиk oblastlar hayvonlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari.</p> <p>8. O'rta osiyo umurtqali endemik hayvonlari va ularning zoogeografik xususiyatlari. O'zbekistonning noyob umurtqali hayvon turlari va ularning zoogeografik xususiyatlari</p> <p>9. Hayvonot olamini muhofaza qilish. Qizil kitob va unga kiritilgan umurtqali hayvonlar turlari.</p> <p>10. O'zbekiston qo'riqxonalari, milliy hayvonot bog'lari, byurtmaxonalar, milliy bog'lar va ularni noyob va kamayib borayotgan hayvonlarni himoya qilishdagi ahamiyati.</p> <p>Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.</p>
<p>3. V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)</p> <p>Fan buyicha talabalarning bilim, ko'nikma va malakalariga kuydagi talablar kuyiladi. Talaba:</p> <p>Zoogeografiya fanining predmeti va tarixi; maqsadi va vazifalari; fanning tadqiqot uslublari; xayvonot olami xilma-xilligi; tarqalish areallari, endemik, reliktlar, kasmopolit xayvonlar to'g'risida tasavvurga ega bo'lishi;</p> <p>- morfologik, anatomik, fiziologik va ekologik aspektlari; xayvonlar klassifikatsiyasi; muxim vakillari va ularning ahamiyati; xayvonlarning ko'payish usullari; o'sishi va rivojlanishi fanning xalq xo'jaligi, qishloq xo'jaligi, tibbiyot muammolarini xal qilishda tutgan o'rnini bilishi va ulardan foydalana olishi;</p> <p>- xayvonlarni aniqlash, o'rganish va kuzatuvlar olib borishda kerakli asbob-uskunalaridan foydalanish; turli xayvonlarni yig'ish, kuzatish, ichki va tashqi tuzilishini o'rganish; noyob xayvonlarni muxofaza qilish, ulardan oqilona foydalana olish; xayvonot olami vakillarini turgacha aniqlash haqida ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak.</p> <p>- Talabalar zoogeografiya kursini chuqur o'zlashtirish uchun nazariy va amaliy mashg'ulotlarda beriladigan materiallar o'zaro uyg'unlashgan bo'lishi kerak. Bularni samarali amalga oshirishda hozirgi zamon o'quv qurollari laboratoriya anjomlari va yordamchi yangi texnika vositalari: zoogeografik xarita, hayvonot faunasiga doir videofilmlar, hayvonlar aks ettirilgan plakatlar va tablitsalar, kompyuter, zoogeografiya oid elektron versiya va elektron darsliklardan keng foydalanish talab qilinadi.</p>

4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar va tushunchalar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni(test) topshirish.</p>
6.	<p style="text-align: center;">Asosiy adabiyotlar.</p> <p>1.Абдурахмонов Г.Н., Лопатин И.К., Исмоилов Ш.И. Основы зоологии и зоогеографии. Москва. «Академия» 2001 г.</p> <p>2.F.Xolboev ,D.Azimov ,E.Shernazarov. Zoogeografiya. "Shafaot Nur Fayz" .Toshkent.2020 y.</p> <p>3.Dadaev S ,Saparov Q ,Zoologiya "Turon-Ikbol" nashiriyoti. Toshkent 2019 y.</p> <p>4.F.Xolboev ,D.Azimov ,E.Shernazarov. Zoogeografiya. "Barkamol fayz mediya" .Toshkent.2018y.</p> <p style="text-align: center;">Qo'shimcha adabiyotlar.</p> <p>5 Dadaev S ,Saparov Q ,Zoologiya (xordalilar 2-qism) "Cho'lpon" nashiriyoti. Toshkent 2011y.</p> <p>6.J.Laxanov.O'zbekistonnig umurtqali hayvonlari aniqlagichi.Fan va texnologiya nashiriyoti.Toshkent 2013 y.</p> <p>7.O'zbekiston Respublikasi Qizil kitobi . "Chinor ENK" nashiriyoti Toshkent.2019y.</p>

	<p>Internet manbaalari :</p> <p>1.http: www.ziyonet.uz. 2.www. pedagog.uz 3.www. maik.ru 4.www.edu.ru</p>
7.	<p>Mazkur o'quv dastur Rossiyaning Kazan federal universitetining biologiya ta'lim yo'nalishi uchun ishlab chiqilgan dastur asosida (https://kpfu.ru/pdf/portal/oop/47453.pdf) takomillashtirilib, Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universitetida Ilmiy Kengashining 2025 yil " " fan ta'limi dagi " -sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan..</p>
8.	<p style="text-align: center;">Fan/modul uchun mas'ul:</p> <p>K.R.Yo'ldashev - Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti "Biologiya" kafedrasi dotsenti, biologiya fanlari falsafa doktori(PhD).</p>
9.	<p style="text-align: center;">Taqrizchilar:</p> <p>O'.R.Abdullayev -Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti "Biologiya" kafedrasi dotsenti, biologiya fanlari falsafa doktori(PhD). H.O'.Jumanazarov- Xorazm Ma'mun akademiyasi katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari falsafa doktori, PhD.</p>